

Opracował Piotr Rachwał

Sprawozdanie z działalności Zespołu Demografii Historycznej Komitetu Nauk Demograficznych PAN za rok 2014

W 2014 roku odbyło się pięć posiedzeń naukowych, w każdym z nich brało udział średnio 14 osób. Reprezentowały one ośrodki naukowe z Białegostoku, Halle (Niemcy), Krakowa, Lublina, Szczecina, Warszawy i Wrocławia. Stałymi punktami posiedzeń Zespołu były referaty i komunikaty naukowe, sprawy wydawnicze, a także informacje o nowościach wydawniczych z zakresu demografii historycznej i nauk pokrewnych.

4 lutego dr Piotr Miodunka wygłosił referat pt. *Kryzysy demograficzne w Małopolsce w końcu XVII i pierwszej połowie XVIII wieku*. W pierwszej części swojego wystąpienia przedstawił stan badań nad kryzysami demograficznymi w Polsce wczesnonowożytnej, następnie omówił teorie demograficzne związane z definicją i klasyfikacją kryzysów demograficznych, a także ich uwarunkowania. Zwrócił też uwagę na przyczyny sezonowości klęsk elementarnych, których skutkiem były kryzysy demograficzne.

Na spotkaniu odbyła się także dyskusja poświęcona zmianom w funkcjonowaniu czasopisma „Przeszłość Demograficzna Polski”. Profesor Cezary Kukło odwołał się do historii pisma, które od samego początku było związane z działalnością Zespołu Demografii Historycznej PAN. Poprosił o informację o zmianach, w tym personalnych. Profesor Marek Górny wyjaśnił, że celem, który stawia sobie Zespół, jest dążenie do uzyskania przez „Przeszłość Demograficzną Polski” należnego miejsca w ministerialnej klasyfikacji czasopism naukowych, a to jest związane z koniecznością dostosowania pracy redakcji do wymogów parametrycznych. Podtrzymał propozycję przeniesienia części członków redakcji do rady redakcyjnej i grupy recenzentów oraz zachowania trzech redaktorów

tematycznych z zakresem obowiązków odpowiadającym chronologicznie ich zainteresowaniom (zob. sprawozdanie za rok 2013). W wyniku dyskusji, w której udział wzięli prof. Marek Górny, prof. Cezary Kukło, prof. Radosław Gaziński, dr hab. Konrad Wnęk, dr Krystyna Górna i dr Radosław Poniak, członkowie Zespołu zaakceptowali propozycje zmian w redakcji i poprosili prof. Marka Górnego o korespondencję z członkami zespołu redakcyjnego na temat obecnych przekształceń i przedstawienie jej wyników na jednym z kolejnych spotkań Zespołu.

1 kwietnia dr Marek Minakowski zaprezentował zebrany wyniki prac nad rekonstrukcją sieci pokrewieństw w XIX-wiecznej parafii Kampinos. Podstawę źródłową stanowiło 2747 aktów małżeństw, 14 774 urodzeń oraz 9363 zgonów. Referent stwierdził między innymi, że w okresie 1809–1870 liczba małżeństw zawartych w parafii Kampinos mających dzieci w niej ochrzczone wyniosła 1044; liczba dzieci z tych małżeństw ochrzczonych w Kampinosie, tak zwanych rodowitych kampinosiaków – 4854, z kolei pierwsze dziecko rodziło się średnio dwa lata po ślubie (mediana), a ostatnie 13 lat (mediana). Zdaniem prelegenta, typowego „rodowitego kampinosiaka” można połączyć dwunastoelementowym łańcuchem z 5111 innymi (na 7981 możliwych osób). Oznacza to, że badana społeczność była grupą zwartą, wokół której w pewnym oddaleniu krążyły osoby dalsze (na przykład szlachta z dworu w Kampinosie).

3 czerwca dr Piotr Guzowski wygłosił referat pt. *Średniowieczne księgi sądowe ziemskie i grodzkie jako źródła do badań nad rodziną szlachecką*. Referent zauważył, że dotychczasowy dorobek w tym zakresie nie jest zbyt bogaty. Przywołał prace kilku autorów wykorzystujących te źródła, między innymi Tadeusza Furtaka, Egoną Vielrosego, Alicję Szymczakową czy Witolda Brzezińskiego. Doktor Guzowski stwierdził, że w badaniach nad rodziną w średniowieczu księgi sądowe miejskie i ziemskie mogą mieć pierwszorzędne znaczenie, jednak osiągnięte wyniki są skromne w porównaniu do demografii wczesnonowoczesnej. Według Włodzimierza Dworzaczka źródła te są pierwszorzędne do rekonstrukcji ciągów genealogicznych, odmiennego zdania był Jan Tyszkiewicz. Najstarsze księgi ziemskie pochodzą z końca XIV wieku, a księgi grodzkie z XV wieku. Referent skupił się na ziemi łęczyckiej i ziemi sanockiej; zaprezentował przykładowy kwestionariusz badawczy obejmujący między innymi: ustalenie daty urodzenia, momentu zawarcia małżeństwa, decyzję o doborze małżonków, wiek i liczbę dzieci, długość trwania związku.

21 października dr Mikołaj Szotysek wygłosił referat pt. *Komputerowa mikrosymulacja sieci krewniczej a wzorce współmieszkania w okresie staropolskim*. Wystąpienie składało się z pięciu punktów. Ostatni z nich objął przykład zastosowań analitycznych. Referent zaprezentował na wstępie uwarunkowania rodziny chłopskiej. Przywołał poglądy Wincentego Stysia, Johna Hajnala, Sylwii J. Yanagisako. Zaprezentował odsetek gospodarstw nuklearnych. Porównanie

pokazało, że gospodarstwa polsko-litewskie stanowiły niemal 80% gospodarstw nuklearnych, a zatem więcej niż w Anglii. Przywołał także teorie Stevena Ruglesa dotyczące inklinacji rezydencjonalnych. Zaprezentował czynniki wyznaczające rozmiar gospodarstw, wskazując szczególnie na inklinacje demograficzne. Podkreślił, że do dziś większość kwantytatywnych analiz wzorców współmieszkania stosuje metodę porównawczą bez uwzględniania możliwego oddziaływania odmiennych warunków demograficznych. W dalszej części referatu dr Mikołaj Szołtysek pokazał mikrosymulację komputerową na podstawie konkretnych parametrów demograficznych wprowadzonych do modelu. Wskazał trzy modele mikrosymulacji: SOCISM, CAMSIM, MOMSIM. Wszystkie ukazują sieć krewniaczą jednostki, a nawet szerzej. Jako przykład użycia CAMSIM pokazał badania Petera Lasletta oraz Kennetcha W. Wachtera.

2 grudnia dr Mateusz Wyżga zaprezentował stan badań demograficznych nad ludnością Krakowa od wczesnego średniowiecza do połowy wieku XIX. W pierwszej części wystąpienia autor przedstawił szacunki ludności miasta w dłuższej perspektywie czasowej i wyjaśnił ograniczenia źródłowe związane zwłaszcza z okresem średniowiecza. Druga część prezentacji była poświęcona możliwościom badawczym związanym z bogatym materiałem metrykalnym parafii miejskich w okresie wczesnonowożytnym.

Na tym samym posiedzeniu Zespołu komunikat wygłosiła mgr Katarzyna Wagner. Referentka omówiła spisy szosu miejskiego wybranych miast Polski XVII wieku i rejestry szwedzkich kontrybucji wojennych z XVII i początków XVIII wieku. Autorka, stosując współczynnik Giniego, porównała sytuację majątkową mieszkańców Poznania i Krakowa, wskazując na duże rozwarstwienie ekonomiczne mieszkańców stolicy Małopolski i stosunkowo małe różnice w możliwości mieszkańców siedemnastowiecznego Poznania.